EPONIM VS DEONIM. CONTRIBUTIONS TO A DEBATE

Viorica Răileanu

PhD, Philology Institute of the Moldavian Academy of Sciences, Chişinău, Moldavia

Abstract: In the history of a language it is a frequent case when a proper name becomes a commonname, thus widening its first meaning. In this transformation process may be involved all kinds of proper names: names of people or places, mythological or historical names, names of nations or planet names, names of books or marks cards' names etc. The words that suggest the loss of its own name are called by some specialists eponymous, others prefer to call them deonymes or deonomastics. There are highlighted various points of view in the terms' approach. The article insists on the necessity to impose a unitary onomastic terminology in the specialized Romanian studies and the new editions of dictionaries should complete the definitions in line with the current use.

Keywords: proper name, derived, common word, eponym, deonym.

În istoria unei limbi se întâmplă destul de frecvent ca, plecând de la un nume propriu, să se ajungă la un nume comun. În acest proces, necontenit de-a lungul timpului, pot fi implicate orice fel de nume proprii: nume de persoane (inventatori, savanţi, cercetători etc.), nume de locuri (ţări, provincii, localităţi etc.), nume de popoare, nume de planete, nume de mărci sau de organizaţii etc. Transformarea unui nume propriu în unul comun este un fenomen cu o evoluţie mai lungă sau mai scurtă, după caz, şi are şanse de a dura, în funcţie de rolul pe care l-a jucat în istoria lumii.

În cele mai multe limbi, numele proprii care au stat la baza creării unor nume comune, sunt numite de obicei *eponime*. Termenul *eponim*, pe care limba română l-a preluat din franceză (< fr. *éponyme* («qui donne son nom à») (https://fr.wiktionary.org/wiki/%C3%A9ponyme#cite_note-TLFi-1, vizitat pe 13.05.2016), «attribué comme surnom»(http://atilf.atilf.fr/dendien/scripts/tlfiv5/affart.exe?19;s=2857707735;?b=0,

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, ISBN: 978-606-8624-03-7

BDD-V3985 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 06:11:22 UTC)

vizitat pe 13.05.2016), îşi are originea în limba greacă veche (ἐπώνυμος, compus din ἐπί „pe" şi ὄνυμα „nume") (Dictionnaire de l'Académie française,9e édition, sur le Centre national de ressources textuelles et lexicales, vizitat pe 13.05.2016).

Unele dicţionare de limba franceză, cum ar fi *Trésor de la langue française informatisé* defineşte *eponimul* prin *«(Linguistique)* Personnage qui a donné son nom propre à une de ses créations ou inventions désignées par le nom commun.» Exemples d'**éponymes**: *Ampère, Béchamel, Bégon, Cardigan, Godillot, Sandwich, Poubelle, Volt, Silhouette qui ont donné leurs noms aux choses suivantes: ampère, béchamel, bégonia, cardigan, godillot, sandwich, poubelle, volt, silhouette.*» (https://fr.wiktionary.org/wiki/%C3%A9ponyme, vizitat pe 29.11.2015); În dicţionarul *Le Petit Larousse illustré* termenul *eponim* (adj. şi subst.) este definit ca: «*(Antiquité grecque)* Celui des neuf archontes qui, à Athènes, donnait son nom à l' année; *(Antiquité romaine)* Chacun des deux consuls qui donnèrent leur nom à l' année; Qui donne son nom à quelque chose: *Athéna, déesse éponyme d'Athènes*.» (*Le Petit Larousse illustré*, Paris, éd. Larousse, 2008, p.380; http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/%C3%A9ponyme/30582#TFx9RSDcukcxLTm7.99, vizitat pe 3.05.2016);

Pierre Germa în al său dicţionar *Du nom propre au nom commun, dictionnaire des éponymes* scrie: „Voilà qui est clair: dans le sens le plus large du terme, peut être éponyme tout patronyme (Braille, Raglan, Pullman), tout prénom (…) ou surnom ou pseudonyme même. Mais peuvent également être éponymes les dieux, demi-dieux et héros de quelque mythologie que ce soit… (Germa 1993:428). Autorul foloseşte aici termenul *eponim* pentru a numi, pe de o parte patronimele, prenumele, pseudonimele, numele proprii deci, pe de altă parte, personajele mitologice (zeii şi eroii) care împrumută numele lor unor obiecte.

Din cele expuse rezultă că termenul *eponim* are înţelesul de „nume propriu care dă numele său unui nume comun, omonim".

Conform dicţionarelor limbii române, prin *eponim* se înţelege:

1. S.m. Magistrat care, în antichitate, dădea numele său anului. (DEX 1998: 345)

2. Adj. Care dă numele său unui oraş, unei regiuni etc. (DEX 1998: 345; DLR 2009, tom. V: 2879; https://dexonline.ro/definitie/eponim).

Adică *eponim* este „cel care dă numele".

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, ISBN: 978-606-8624-03-7

BDD-V3985 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 06:11:22 UTC)

În *Dicţionarul de termeni lingvistici,* autor Gheorghe Constantinescu-Dobridor, prin *eponim* se înţelege „s.n. Nume de loc sau de oraş provenit de la numele unei persoane". De aici rezultă că *eponim* nu mai este „numele propriu care dă numele", ci „numele propriu care primeşte numele". Unii autori merg mai departe şi consideră *eponim* orice apelativ sau termen generic provenit de la un nume propriu[1]. Confuzia pare să vină din limba engleză, unde termenul *eponim* include, de asemenea, şi rezultatul lexicalizării numelui propriu.

„En anglais, si le substantif *eponym* désigne comme en français la personne réelle ou fictive qui transmet son nom[2], l'adjectif *eponymous* peut qualifier indifféremment celui qui donne son nom ou la chose qui le reçoit, même si cette dernière acception est déconseillée (https://fr.wikipedia.org/wiki/Éponymie#cite_note-13, vizitat pe 2.05.2016). Astfel,chiar dacă ultima accepţie nu este recomandată şi nu este recunoscută de mulţi cercetători, întrucât se creează impresia că «l'éponyme est une forme générale qui se réfère à tout dérivé de nom propre» (Boulanger et Cormier 2001: 9), totuşi, tot mai multe ediţii de dicţionare, sub influenţa limbii engleze, înregistrează termenul *eponim* drept numele comun format de la un nume propriu «Un éponyme est un mot formé à partir d'un nom propre.» (*Le Grand Dictionnaire terminologiquede l'Office québécois de la langue française*http://66.46.185.79/bdl/gabarit_bdl.asp?t1=1&id=2723, vizitat pe 13.05.2016), «sans autre changement que la perte de la majuscule initiale au profit de la minuscule, par onomatisme». Cu această definiţie operează şiediţia on-line a dicţionarului *Larousse*(https://fr.wikipedia.org/wiki/Éponymie#cite_note-7).

În fine, în articolele în limba franceză, consacrate terminologiei şi traducerii, mai întâlnim termenul *éponyme banalisé* (deocamdată fără echivalent atestat în limba română): «Par éponyme banalisé il faut entendre tout terme substantivé (*parkinsonisme*), verbalisé (*pasteuriser*) ou adjectivé (*parkinsonien*), par opposition à l'éponyme resté nom propre (maladie de Parkinson)» (Van Hoof 2001: 82).

Or, în terminologia lingvistică *eponim* este folosit cu trei înţelesuri: în primul rând cel indicat de definiţia oferită de dicţionare (a) „care dă numele său unui oraş, unei regiuni,

[1] *Unele dicţionare eponimice prezintă nu persoanele/ personajele care au servit drept sursă, cicuvintele comune obţinute din numele proprii.*

[2] „Eponym – proper name of a person or group of persons, forming the basis of the name of another person, family, place, object etc. – e.g. personal name *Washington* – toponym *Washington*, personal name *Albert* – toponym Lake *Albert*/Lac Albert" (http://icosweb.net/drupal/sites/default/files/ICOS-Terms-en.pdf, **vizitat pe 18.05.2016).**

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, ISBN: 978-606-8624-03-7

BDD-V3985 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 06:11:22 UTC)

unei persoane etc." Apoi termenul mai este folosit pentru a desemna (b) numele proprii devenite nume comune, dar şi (c) numele comune care îşi au sursa în nume proprii.

Legat de folosirea acestui termen lingvistic se ridică o problemă interesantă, care cel puţin deocamdată, nu pare să fi fost soluţionată în mod satisfăcător. Noile ediţii ale dicţionarelor româneşti ar trebui să vină cu o completare a definiţiei, confirmând uzul actual. (Chiş, 2005, http://www.litere.uvt.ro/uniterm1_2005.htm, vizitat pe 21.05.2016) sau, pentru a evita confuzia, până a fi introduse schimbările în dicţionare, putem folosi un termen de alternativă. Or, în lucrările de specialitate ale limbii italiene, germane „termenii prin care se sugerează pierderea calităţii de nume propriu" (Nistea; Golopenţia 2014: 171) sunt numiţi *deonime* sau *deonimice*, mai rar, *deonomastice* (Enzo 1982; Schweickard 2010), iar ştiinţa care studiază numele comune derivate din nume proprii se numeşte *deonomastică*[3]. În lingvistica românească fenomenul *deonimiei* nu a prezentat interes lingvistic deosebit, fiind insuficient studiat. Subiectul a fost tratat într-un număr redus de articole sau capitole din lucrări mai vaste, în care s-a făcut referire la tematica deonomastică în general[4] sau la studiul procedeului de trecere de la propriu către uzul comun, fără a se accentua fenomenul.

De cele mai multe ori, fenomenul a fost confundat cu procedeul complex numit antonomază[5]. Chiar dacă ambele fenomene au la bază utilizarea numelor proprii, este evidentă şi clară diferenţa dintre procedeul trecerii numelor proprii în nume comune (*deonimie*) şi cel de utilizare a numelor proprii în locul numelor comune (*antonomază*). Din perspectiva neologiei lexicale, antonomaza reprezintă un procedeu care dă naştereunor formaţii substantivale de tip special cu sens generic şi desemnează o calitate sau o

[3]*Termenul* a fost *pus în uz de cercetătorul italian Migliorini (1968), dar a intrat în vocabular doar pe la mijlocul anilor nouăzeci ai secolului XX*.

[4]Avram, Mioara, *Formaţiile deonomastice în lexicografia românească*, în Studii şi cercetări lingvistice, XLVII, 1996, nr. 1-6, p. 9-31; Barborică, Elena, *Nume proprii devenite apelative*, în Limbă şi literatură, vol. I, 1978, p. 75-77; Ciobanu, Fulvia, *Substantive proprii devenite comune*, în Limbă şi literatură, XII, 1996, p. 283-293; Graur, Alexandru, *Nume de persoane*, Bucureşti: Editura Ştiinţifică, 1965; Graur, Alexandru, *Nume de locuri*, Bucureşti: Editura Ştiinţifică, 1972; Nuţă, Ion, *De la nume proprii la nume comune în terminologia viticolă*, în Limba română, XXX, 1981, nr. 3, p. 201-210; Rusu, Valeriu, *Nume proprii care au devenit substantive*, în Viaţa Medicală, 2004, nr. 29, 30; Şăineanu, Lazăr, *Semasiologia limbii române*, Timişoara: Editura de Vest, 1999; Pitiriciu, Silvia etc.

[5] Antonomaza este prezentată în lucrările lingvistice româneşti ca figură semantică (trop) care constă în substituirea unui nume comun (de clasă, specie) prin numele propriu al unui individ considerat reprezentativ pentru clasa respectivă; mai rar antonomaza permite şi substituirea inversă (Stoichiţoiu-Ichim, A., Creativitate lexicală în româna actuală, Bucureşti: Editura Universităţii, 2006, p. 329). Procedeul a fost studiat pentru prima dată de Bruno Migliorini, în cartea Dal nome proprio al nome commune, Roma, 1927. Octavian Laiu-Despău realizează şi publică *Dicţionar de eponime, De la nume proprii... la nume comune*, Bucureşti: Editura Saeculum, 2007, majoritatea termenilor regăsindu-se şi în *Dicţionar de antonomază* (2006) a lui Radu Muşat, unii cu diferenţe de interpretare.

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, ISBN: 978-606-8624-03-7

BDD-V3985 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 06:11:22 UTC)

caracteristică[6]. În acest caz putem vorbi de o categorie particulară a *deonimiei*. Or, în clasa *deonimelor* sunt incluse nu doar formaţiunile substantivale, ci şi toate formele verbale, adjectivale, adverbiale etc. obţinute din numele proprii „Volta alla classificazione di tutte quelle forme della lingua originatesi a seguito del passaggio di un nome proprio a nome comune, aggettivo, verbo, avverbio ecc." (http://www.treccani.it/lingua_italiana/speciali/nomi/dragotto.html).

Particularizând, putem afirma că *deonimele* sunt „numele comune care sunt derivate din numele proprii (nume de persoane, prenume, nume de locuri)" sau orice apelativ, sau termen generic provenit de la un nume propriu, iar *eponimele* – numele proprii care formează nume comune. *Deonimele*, spre deosebire de *eponime*, pot avea specificaţii suplimentare. Or, numele comune formate de la numele proprii se clasifică, după subclasa onomastică transferată, în: *deantroponime*[7], *dezoonime, detoponime, deastronime* etc. Majoritatea deonimelor care se regăsesc în vocabularul limbii române au circulaţie internaţională, având origine franceză, germană, turcă, slavă etc. O serie sunt formate pe teren românesc: *braşoavă, lipscan, marghiloman* (Nistea; Golopenţia 2014: 174), *talian, gherlă, balamuc, moeciu* etc.

Majoritatea *deonimelor*, păstrează, de regulă, forma originară a numelui propriu de la care derivă. Altele se modifică, fiind uneori de nerecunoscut din cauza evoluţiei îndelungate şi/sau a prezenţei altor elemente în structura cuvântului: *algoritm*<al-Kharezmi, *crepdeşin*< fr. crêpe de Chine, *gitană*< Egipt etc., ceea ce face să se piardă legătura cu numele propriu de bază.

Din punct de vedere sintactic, termenii de provenienţă onomastică se încadrează uşor în sistemul sintactic al limbii române. O marcă a faptului că numele propriu s-a transformat în nume comun o reprezintă ortografia cu iniţială minusculă, iar în cazul substantivelor, apariţia articolului nehotărât şi variaţia după număr. Uneori există o inconsecvenţă în scriere, mai ales atunci când numele propriu are rezonanţe puternice în mintea vorbitorului: *adónis* vs. Adonis, *lavalieră* vs. la Vallière, *macadam* vs. McAdam (Nistea; Golopenţia 2014: 172), *decovíl* vs. Décauville, *şrapnel* vs. Shrapnel etc.

[6] Formaţiile substantivale obţinute pot fi însoţite de indici morfologici şi sintactici specifici substantivelor comune, inclusiv scrierea cu iniţială mică în loc de majusculă (antonomază generalizantă). În româna actuală, ele se întâlnesc frecvent, atât în varianta literară standard, cât şi în diverse stiluri (beletristic, publicistic) şi registre (argou). Cuvinte ca*donjuan* „bărbat afemeiat; seducător", *mentor* „sfetnic sau conducător luminat", *robinson* „om care duce o viaţă izolată", *lolită* „adolescentă seducătoare" sunt exemple de antonomasie.

[7] Printre detoponimice (denumirile comune derivate din numele de locuri) sunt deosebit de multe nume de produse (vinuri, brânzeturi, alimente) tipice unor localităţi sau unor regiuni.

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, ISBN: 978-606-8624-03-7

BDD-V3985 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 06:11:22 UTC)

Considerăm că folosirea termenului *eponim* trebuie să se impună doar pentru numele proprii care ajung să desemneze o altă entitate decât cea pe care au numit-o iniţial, cel puţin atât timp cât dicţionarele româneşti nu precizează uzul actual. Iar pentrunumele comune care îşi au sursa în nume proprii să se folosească termenul *deonimic*, întrucât este mai motivat, mai sugestiv şi mai transparent.

BIBLIOGRAPHY:

Germa, Pierre (1993), *Du nom propre au nom commun, dictionnaire des éponymes*, Paris: Éditure Bonneton.

DEX (1998), *Dicţionarul explicativ al limbii române,* ediţia a II-a, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan", Bucureşti: Editura Univers Enciclopedic.

DLR (2009), tom. V, E, *Dicţionarul limbii române*, Serie nouă, tomul I, partea a 7-a, Litera E, E – ERZAŢ, Bucureşti: Editura Academiei Române.

Constantinescu-Dobridor, Gheorghe (1998), *Dicţionar de termeni lingvistici,* Bucureşti: Editura Teora.

Boulanger, Jean-Claude et Cormier, Monique C. (2001), *Le Nom propre dans l'espace dictionnairique général – Études de métalexicographie,* vol. 105 de Lexicographica, Tübingen, Niemeyer, coll. «Maior», 2001.

Van Hoof, H. (2001), *La traduction des eponyms médicaux banalisés de langue anglaise*, în Meta, XLVI, 1.

Chiş, Dorina (2005), *O importantă resursă terminologică – numele proprii*, Revista electronică „UniTerm" a Universităţii de Vest din Timişoara, 2005, nr.1, http://www.litere.uvt.ro/uniterm1_2005.htm.

Nistea, Marinela Doina; Maftei Golopenţia, Elena (2014), *Nume din... Nume*, în Construcţii identitare – reverberaţii ale modelului cultural francez în context european şi universal. Vol. 3, coordonator Ludmila Branişte. Iaşi, Editura Presa universitară bălţeană, Bălţi & Editura Vasiliana '98, p. 169-178, http://tinread.usarb.md:8888/tinread/fulltext/conferinte/constructii3.pdf.

Enzo, La Stella T., (1982), *Deonomastica: lo studio dei vocaboli derivati da nomi propri*, în «Le lingue del mondo» p. 13-18.

Schweickard, Wolfgang (2010), *Deonomastici*, Enciclopedia dell'Italiano, Istituto dell'Enciclopedia italiana Treccani, https://it.wikipedia.org/wiki/Deonomastica.

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, ISBN: 978-606-8624-03-7

BDD-V3985 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 06:11:22 UTC)

Schweickard, Wolfgang (2002), *Deonomasticon Italicum.Dicţionar istoric al derivaţilor de denumiri geografice şi denumirilor personale*, Tubingen, Niemeyer.

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, ISBN: 978-606-8624-03-7

BDD-V3985 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 06:11:22 UTC)